

ספירת העומר – על מה מתאבלים?

[נכתב בפרשת קדושים, שנת תשס"ח – ע"י הרב משה צוריאלי.
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

אין מקרה בעולם. כל מאורעות עם ישראל מנוהלים בהשגחה עליונה. "דבר שהוא מגיע לכלל האומה, אין דבר זה במקרה" (מהר"ל, גבורות ה', פרק עב).

נשאל: האם יש קשר בין מנהגי אבלות על תלמידי רבי עקיבא שמתו בימים אלו בין פסח לעצרת, לבין קבלת התורה שקבלנו בסוף חמישים יום? [הערת ביניים, מנהגי אבלות השכיחו מרוב העם שעצם חשיבותם של ימים הללו בזה שהם **הכנה לחג שבועות!** צריכים לזכור שחז"ל לא הזכירו ולא תקנו אבלות זאת, אלא הוא מנהג ימי הביניים המוזכר בטור, ס"י תצג. הרבה שכחו את העיקר וטיפלו בטפל].

תשובה: ודאי יש קשר בין מיתת תלמידי רבי עקיבא לקבלת התורה. הבנת דברי תורה על אמיתותם היא רק כאשר עם ישראל מרגיש אחדות זה עם זה. כאשר יש פילוג, לא יצלחו להשיג תורת אמת. **מובא במדרש** – "ביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל בשעה שיצאו ממצרים. [אבל רָאָה ש:] והיו חלוקים אלו על אלו... היו נוסעים במריבה וחונים במריבה. לא עשה כן [לא נתן התורה]. אלא כשבאו מרפידים [למדבר סיני] הִשְׁווּ כולם ונעשו אגודה אחת. **ויחננו** שם ישראל' אין כתיב כאן, אלא **ויחן** ישראל' [לשון יחיד]. אמר הקב"ה: התורה כולה שלום, ולמי אני נותנה? לאומה שהיא אוהבת שלום. ההוא דכתיב 'דרכיך דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום'" (פסקתא דרב כהנא, בחודש השלישי, ומובא בקצרה ברש"י, שמות יט, ב).

מדוע אחדות קשורה להבנת התורה?

כי הלומד ללא חברותא, נעשה טיפש בהבנת התורה בעומק (ברכות סג:). כדי להבין בתורה היטב, צריכים לשמוע תמיד את הדיעה הנגדית. ע"י דו שיח הדדי, וְע"י ויכוח ידידותי, יגיעו שני הלומדים לבירור האמת. וכך אמר ר' יוחנן אודות ר"ל, שבלי הויכוח אתו לא יוציא תורה לאמיתתה (ירוש' סנהדרין תחילת פרק ב).

אבל לעומת זאת, כאשר תלמידי חכמים הם חלילה קנטרנים, בני "כת המנצחים" [לשון מהר"ל, "נתיבות עולם" תחילת נתיב הכעס] שאינן מודים על האמת, ומשתדלים תמיד לבטל דברי מי שאינו סבור כמותם, ולא מתוך אהבת האמת אלא מתוך שחץ וגאווה, לא ישיגו אמיתות התורה. וכבר הזהירו אותנו חז"ל על כך אודות כמה ש"אין תלמודם מתקיים בידם" (עירובין נד. / פסחים סו:) – מפני שהם גסי רוח. ויש מעשה מעניין מאד בענין לוי בן סיסוי (ירושלמי יבמות יב, ו) ולא נאריך פה.

[תוספת המגיה. לתועלת המעיין לפניך המעשה: "בני סימונייא אתון לגבי רבי. אמרין ליה, בעא תתן לן חד בר נש – דריש, דיין, וחזן ספר, מתניין, ועבד לן כל צורכינן. ויהב לון לוי בר סיסוי. עשו לו בימה גדולה והשיבוהו עליה.

1. אתון ושאלון ליה הגידמת במה היא חולצת? **ולא אגיבון.** (לא ענה להם).
 2. (שאלוהו עוד, מה הדין אם) ירקה דם? **ולא אגיבון.**
 3. אמרין דילמה דלית הוא מרי אולפן. נישאול ליה שאלון ליה דאגדה. אתון ושאלון ליה מהו הדין דכתיב (דניאל י) אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת? **ולא אגיבון.**
- אתון לגבי דרבי אמרון ליה הדין פייסונא דפייסנתך. אמר לון חייכון בר נש דכוותי יהבית לכון. שלח אייתיתיה ושאל ליה. אמר ליה רקה דם מהו? אייל אם יש בו צחצוחית של רוק כשר. / הגידמת במה היא חולצת? אייל בשיניה. / אייל מהו הדין דכתיב אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת. אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת? אייל עד שלא נתחתם גזר דין רשום. משנתחתם גזר דין אמת. אמר ליה ולמה לא אגיבתינן. אמר ליה **עשו לי בימה גדולה והושיבו אותי עליה וטפח רוחי עלי** וקרא עליו (משלי ל) "אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפח" – מי גרם לך להתנבל בדברי תורה – על שנישאת בהן עצמך". [**תרגום קצר:** בני סימוניא באו לרבי (יהודה הנשיא) שישלח להם ת"ח דיין חזן וכו' ושלח להם את לוי בר סיסוי. בחנו אותו ב-3 שאלות ולא ענה להם. קבלו ע"כ בני סימוניא לרבי ששלח להם אדם חסר כזה. תמה רבי. הלך ושאל לו כל אותן השאלות ומיד ענהו. אלא שעל שנתנוהו בבימה ונתגאה – שכח תלמודו)]

ולכן אחרי פטירתו של ר' מאיר הכריז ר' יהודה לתלמידיו: "אל יכנסו תלמידי ר' מאיר לכאן, מפני שקנטרנים הם. ולא ללמוד תורה הם באים אלא לקפחני בהלכות הם באים" (קידושין נב.). מפרש שם רש"י: "קנטרנים, מקניטים. לקפחני וכו' להודיע שהם חריפים ואין עומד כנגדם" עכ"ל. וברור לכולם שרק מיעוט מתלמידי חז"ל היו נכשלים במדות רעות הללו. אבל התופעה היתה קיימת.

ולכן הגדירו חז"ל מה בין התלמידים שהיו בבבל לתלמידים שהיו בא"י. הראשונים נקראו "חובלים", שהיו מחבלים זה לזה בהלכה (והתבטאו לפעמים בביטויים חריפים, עיין סוף חוברתי "ציון במפשט תפדה"). ובני ארץ ישראל היו "נועם", היו מנעימים זה לזה בהלכה (סנהדרין כד.).

ועמד על זה מהרש"א, בפיסקא קצרה ובלתי ידועה לרבים, כאשר התנגד לפלפולים עקומים שנהגו קצת בדורו. כאשר ר' זירא עלה לא"י, הוא צם כמה צומות כדי לשכוח ארחות הלימוד של תלמוד בבלי (בבא מציעא פה ע"א). מפרש מהרש"א:

"ודאי שגם בני א"י היו מקשים ומפרקים [עונים] זה לזה, והיו מעיינים ומתקנים כל דבר על בריו, והשמועה יוצאה לאור ע"י פלפולם וכו'. מה שאין כן בני בבל אפשר שהיו מפלפלים **דוגמת 'חילוקים' שבדור הזה** [של מהרש"א] אשר כל מי שיודע לכונן על צד היותר פלפול של הבל, הרי זה משובח. וכל אחד מכוין לדחות דברי חברו, כמו שקראו להם 'מחבלים' שאין נוחין זה לזה בהלכה וכו' [ולכן צם ר' זירא שישכת] כי פלפול כזה מטריד את האדם מן האמת, ואין מגיעו לתכלית המבוקש" עכ"ל מהרש"א. [ועיין בזה דברי הגר"א, מובאים ע"י בניו בסוף הקדמתם לשי"ע או"ח]. — זאת אומרת, מסקנותיהם יהיו שגויות. וכיון שאין בהם ענוה ואמת, לעולם לא יגיעו לעמק ההסכמה, ותמיד יישארו הצדדים במריבה זה עם זה.

שמה לכן גער רבא בתלמידיו: "בבקשה מכם שלא תירשו פעמיים גיהנם" (יומא עב.). וזה מוסב על המאמר הקודם לו, על הפסוק "למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה, ולב אָן?!" "אוי להם לת"ח שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמים".

מה היה החטא המיוחד שעליו מתו תלמידי רבי עקיבא במיתת אסכרה? חז"ל (יבמות סב.) ייחסו הדבר "שלא היו נוהגים כבוד זה לזה". על סמך הגמרא (שבת לג.) שמיתת אסכרה באה מפני לשון הרע, מפרש מהרש"א (על יבמות סב) "אפשר דכל אחד דיבר לשון הרע, והיה מספר בגנות חברו". כלומר היה נהוג אצל כל אחד מהם לבזות **תורתו של חברו**, ולא נהגו טובת עין לחפש במה יש להצדיק במקצת את דעתו של חברו. וגם התבטאו זה על זה בביטויי עלבון.

ועל זה בא חורבן בית המקדש. צריכים לשים לב לדברי חז"ל. "מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני ג' דברים שהיו בו, עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכת דמים [והגמרא מביאה סימוכין מהמקראות]. אבל מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חינם" (יומא ט.).

וזה פלא עצום. אם חז"ל עצמם תיארו דור החורבן שהיו עוסקים בתורה ומצוות וגמ"ח, הרי אישור מוסמך! אם כן, הא כיצד נכשלו בחטא כה חמור שבגללו יבוא חורבן המקדש? [נמזה נהיו בהמשך הרוגים רבים, וגלותנו מארצנו]. מפרש רש"י ד"ה אחרונים לא נתגלה עונם: "בני מקדש שני - **רשעים היו בסתר**". כלומר ודאי לפי הנגלה לעיני אחרים עסקו בתורה ובגמ"ח, אבל טינא היתה בליבם, והיו שונאים זה את זה.

[**הערת ביניים.** מה פשר "שנאת חינם"? (והלא צווינו לא תשנא את אחיך בלבבך" וכי יש שנאה המותרת? שכאן רק שנאו **בחינם** וזה עונם?) אלא מפרש רש"י על שבת (דף לב.) ד"ה שנאת חינם: "שלא ראה בו דבר-עבירה שיהא מותר לשנאותו, ו[בכל זאת] שונאו" עכ"ל.

זאת אומרת אם מדובר ששונאים עובר עבירה גם אחרי שהתרו בו, מותר לשנאותו בלב. אבל בכל זאת צריכים לעזור לו בכל אופן של סיוע (תוספות בפסחים קיג, וכן רמב"ם סוף הל' רוצח. מה שאין כן מינים וכופרים וכו' – להם אין לסייע). אבל אם איננו עברין על הדת אלא פגע בו באופן אישי, בממון או בדיבור, אסור לשנוא שום יהודי, ואין שום סיבה מצדקת לכך]

לדעתי יש לקשר בין דור תלמידי רבי עקיבא לדור החורבן.

הרי רבי עקיבא נהרג בעת מרד בר כוכבא, כלומר שנת 135 לספירה הכללית. חז"ל (בספרי, סוף פי' ברכה) מלמדים כי היה אז בגיל 120. מזה נבין שנולד בשנת 15 לספירה. הוא חזר בתשובה בגיל 40 כלומר שנת 55 לספירה. למד ולימד וחזר הביתה כעבור 24 שנה עם 24,000 תלמידים (כתובות סג). כלומר שנת 79 לספירה. וכיון שחז"ל אמרו שכמספר הזה היו תלמידיו שהם מתו במגפה, ברור שחטא נורא זה אירע בתקופה ההיא [ודוחק הוא לטעון שפעמיים הקים סך מדויק זה של 24 אלף]. המקדש חרב בשנת 68 לספירה. הרי שפגומים היו תלמידיו באותו חטא כללי של שנאת חנם, המוזכר לעיל ביומא (ט):.

[תוספת התלמיד. הר' אורי שרקי (מכון מאיר) הציע מהלך מופלא כי מיתת האסכרה שבה מתו תלמידי ר עקיבא לא היתה מגפת דבר שפגעה רק בהם. אלא – שכל מלחמת מצוה, שבה יוצאים דווקא ת"ח, והתקופה היא הרי תקופת מרד בר כוכבא, אי"כ כל אותם תלמידים, במלחמה מתו. ומדוע ניגפו? זהו מפני שלא נהגו כבוד זה בזה כדברי הגמרא, וכהסבר הרב כאן. הרב שרקי מסתמך בדבריו על דברי רב שרירא גאון וכן מכמה מעשים בתלמוד שמורים כך בסתר]

ולמה לא היה יכול רבי עקיבא להשפיע עליהם לטובה? הרי מתו תקופה ממושכת של שבעה שבועות. לפי חשבון ממוצע מתו 490 תלמידים בכל יום ויום. [הערת התלמיד. לשיטה שפסקו למות בל"ד לעומר החשבון יהיה – 700] האם לא התעורר רבי עקיבא לחפש סיבה? – אלא מתוך שחריפים ופלפלני שקר היו, לא שמעו מוסר.

והרי כתב החיד"א: "ההגדות והמדרשים מלאים תוכחות מוסר ודברי משל שמביאים האדם ליראת חטא. ואדרבה ת"ח העוסקים בהלכות לפעמים שגבה ליבם שסוברים שהם חכמים, וח"ו יבואו לכלל גאוה. ויצר הרע רודף אותם, שהעסק שלו בת"ח (סוכה נב). ולכן צריך שילמדו מוסר להתעורר ליראת ה' ולהכנעה. ואז תורתם רצויה". (י"כסא רחמים" על אבות דר' נתן, סוף פרק כט).

דומה לזה כתב "משנה ברורה" (סי' א ס"ק יב): "וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מעט ואם הרבה. כי [תלמיד חכם] הגדול מחברו, יצרו גדול הימנו". ולכן מובן לנו כיצד נכשלו אנשים גדולים כמו תלמידי רבי עקיבא שדברי תוכחה שלו לא נכנסו באזניהם, כי מפני גדולתם בתורה היו גם גסי רוח וחשבו כי כבר יודעים הם את הכל, ואין מי שיכול לשנות דעתם.

נחזור לעניננו. אם רוצים אנו באמת לקבל את התורה שוב, ביום מתן תורה המתקרב ובא, עלינו להקדים לימוד המוסר. בל נכשל שוב בשנאת הבריות, בה נכשלו תלמידי רבי עקיבא. טכסי אבלות שתיקנו חז"ל כמו צום גדליה, וי"ז בתמוז וכו', אינם סתם "זכרון" אלא שנתעורר לתקן מעשינו, שהם דומים למעשי אבותינו בימים ההם (רמב"ם, הל' תעניות פ"ה ה"א).

יש בדורנו שנאה בין העדות השונות, שנאה בין חברי המפלגות, פה ושם יש שנאה הדדית בין חובשי כיפות שחורות לחובשי סרוגות, שנאה הדדית בין הציוניים לבלתי ציוניים, ועוד כיתות. כל אלו נחשבו "שנא"

ת חינם" כי אינם מפני שעברו על איזה דבר הלכה (וכדברי רש"י על שבת לב:). אי"ה בעתיד, נחזור לדון בנקודה זו. (אם לא שיתוקן הדבר עד אז, בס"ד)